

Inspirasjonshefte

Klarspråk og lovspråk – det skal være lett å gjøre rett

Et inspirasjonshefte for leg og lærd, med eksempler fra lovspråk i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

BARNE-, LIKESTILLINGS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

Tenk på leseren

Innhold:

1. Setninger som begynner med subjekt og verb, er lette å lese 7
  2. Unngå i forhold til ("Forholdismen") 7
  3. Kort ned avstanden mellom subjekt og verb 8
  4. Si én ting om gangen, bruk opplisting 9
  5. Gjør teksten mindre kompakt, og kom med ett budskap av gangen. Én regel – flere tilfeller 12
  6. Unngå dobbel nektelse 13
  7. Bruk ord som leseren forstår 14
  8. Lag presise titler 16
  9. Når du henviser, fortell hva du henviser **til** 18
  10. Noen råd til leg og lærd 18
-

Det skal være lett å gjøre rett

Språk er makt, og språk kan skape avmakt. Hvis vi ikke forstår det vi leser, og andre må tolke for oss, kan det føre til mismot og mistillit. Det er en demokratisk rettighet at vi skal forstå skrifter fra det offentlige.

Lovspråket er i forandring. Det er blitt lettere å forstå for ikke-jurister. Det er bra, fordi lovspråket påvirker andre tekster fra departementet: forskrifter, veiledninger, utredninger, rapporter og brev. Alt dette er nå tilgjengelig på Internett. Lovteksten er offentlig informasjon.

Ett av målene i den nye statlige kommunikasjonspolitikken er at innbyggerne skal få korrekt og klar informasjon om sine rettigheter, plikter og muligheter. Forutsetningen er at staten må bruke et godt og klart språk som kan forstås av alle.

Jeg er glad for at klarspråkprosjektet i BLD også arbeider med lovspråket. Vi er i startgropen, målet er at vi en dag skal skrive alle lover i klarspråk, fordi vi ønsker å følge:

Kongeriget Norges Grundlov § 100 sjette ledd

«Det paaligger Statens Myndigheder at legge Forholdene til Rætte for en aaben og oplyst offentlig Samtale.»

Audun Lysbakken

Barne-, likestillings- og inkluderingsminister

Råd om lovspråk

Dette heftet gir deg råd som du kan bruke når du skal skrive nye lovtekster eller endre gamle, og gjelder både for forskrifts- og lovskrivere. Vi tror også at andre som skal formidle lovtekster, kan ha nytte av dette inspirasjonsheftet. Det inneholder flere eksempler med forslag til omformuleringer av lovtekster, for at tekstene skal bli lettere å lese. Men lovtekstene er ikke endret.

Ingen må tro at vi har dristet oss til å lage en fasit. Språket vårt er rikt, og derfor kan det være flere løsninger på en formulering.

Lovskriverne i departementet er opptatt av språkrøkt. Vi har hatt seminar, kurs og språkverkesteder, og resultatet av samarbeidet kan du lese her. Heftet erstatter ikke viktige lærebøker i språk og lovteknikk, men vi håper at mange vil bli inspirert til å skrive klarspråk.

Takk til alle som har bidratt i dette samarbeidet.

Ragnhild Samuelsen

Ragnhild Samuelsen

November 2010

1. Setninger som begynner med subjekt og verb er lette å lese

Skal teksten bli enklere, er det avgjørende at vi bruker pronomen eller substantiv. Det er mulig å bruke *'han eller hun'* som subjekt. Men du kan også unngå det ved å bruke benevnelsen på et subjekt. Eksempler på subjekter er: *myndighetene, søkeren, vitnet, ombudet, loven, kommunen, fylkeskommunen, virksomheten, den ny-ankomne, vedkommende.*

Det er også anbefalt¹ av vi skal bruke kjønnsnøytrale ord og uttrykk, tredjemann kan bli endret til tredjeperson. I mange tilfeller kan vi gjenta det substantivet det blir vist til, og som er kjønnsnøytralt, for eksempel: søkeren, vitnet eller deltakeren. Språkrådet har mer om kjønn og språk²

Eksempel 1:

Originaltekst fra introduksjonsloven § 8.

For den tid en person deltar i program som nevnt i § 4, har vedkommende krav på introduksjonsstønad.

Forslag til forbedring:

Deltakeren har krav på introduksjonsstønad for den tiden han eller hun deltar i introduksjonsprogrammet.

2. Unngå i forhold til: «forholdismen»

Du kan erstatte *i forhold til* med *sammenlignet med*. Men mange ganger brukes det i betydningen *når det gjelder*, hvilket er feil. Det har gått inflasjon i uttrykket. Kanskje fordi vi har hørt politikere uttrykke seg slik i intervjuer eller i spørretimen? Uttrykket *i forhold til* gjør setningen vanskeligere, ikke minst når uttrykket brukes feil.

---

¹ Lovteknikk og lovforberedelse

² <http://www.sprakrad.no/Sprakhjelp/Raad/Kjoenn/>

Eksempel 2:

Originaltekst fra barnevernloven § 2-4:

Kongen kan samtykke til at det i forhold til andre som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, fravikes fra lovbestemt taushetsplikt som er fastsatt i denne loven.

Her er uttrykket 'i forhold til' grammatikalsk og språklig galt. Det må forandres.

Forslag til forbedring:

Når andre utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, kan Kongen samtykke til at taushetsplikt som er fastsatt i denne loven, fravikes.

3. Kort ned avstanden mellom subjekt og verb

Eksempel 3:

Originaltekst fra barnevernloven § 3-1:

Barneverntjenesten har spesielt ansvar for å søke avdekket omsorgssvikt, adferds-, sosiale og emosjonelle problemer så tidlig at varige problemer kan unngås, og sette inn tiltak i forhold til dette.

Når det blir lang avstand mellom subjekt og verb, mister leseren lett tråden.

Forslag til forbedring:

Barneverntjenesten har et spesielt ansvar for å avdekke omsorgssvikt, adferdsproblemer, sosiale og emosjonelle problemer så tidlig som mulig. Tiltak skal settes inn for å unngå varige problemer.

4. Si én ting av gangen. Bruk lister

Når du skal ramse opp en rekke krav eller forutsetninger, blir det mer oversiktlig hvis du bruker punktopstilling. Det finnes to typer lister som kan behandles på samme måte

- **Uttømmende lister.** Slike lister merkes normalt med bokstaver a) b) c). Underpunkt merkes med tall.
- **Ikke-uttømmende lister.** Punktene angir eksempler, og er ikke uttømmende.

Eksempel 4:

Originaltekst fra statsborgerloven § 21:

Den som har tapt det norske statsborgerskapet og deretter har vært statsborger av annet nordisk land, har ved melding rett til å få det norske statsborgerskapet tilbake såfremt melderens har bosatt seg i riket og godtgjør at vedkommende senest ved ervervet er løst fra annet statsborgerskap.

Forslag til forbedring:

Den som har tapt sitt norske statsborgerskap og deretter har vært statsborger i et annet nordisk land, har rett til å få det norske statsborgerskapet tilbake dersom han eller hun

- a) er bosatt i Norge
- b) kan dokumentere å være løst fra det andre statsborgerskapet
- c) sender melding på eget skjema til politiet

Eksempel 5 – bokmål:

Originaltekst fra kontantstøtteleven § 11:

Dersom noen har mottatt kontantstøtte etter denne loven i strid med redelighet og god tro, kan beløpet kreves tilbakebetalt. Kontantstøtte kan også kreves tilbake når støttemottaker eller noen som har handlet på hans eller hennes vegne, uaktsomt har gitt feilaktige eller mangelfulle opplysninger. Det samme gjelder dersom utbetalingen skyldes feil fra Arbeids- og velferdsetatens side og støttemottakeren burde ha forstått dette.

Forslag til forbedring:

NAV kan kreve kontantstøtten tilbake dersom

- a) mottakeren visste eller burde ha visst at han eller hun ikke har krav på støtten
- b) mottakeren uaktsomt har gitt uriktige eller mangelfulle opplysninger
- c) utbetalingen skyldes feil fra NAVs side og mottakeren burde ha forstått dette

Eksempel 5 – nynorsk:

Originaltekst frå kontantstøtteleova § 11:

NAV kan krevje kontanstøtte tilbake dersom

- a) mottakaren visste eller burde ha visst at han eller ho ikkje har krav på støtten
- b) når mottakaren uaktsomt har gitt urette eller mangelfulle opplysningar
- c) utbetalinga har skjedd på grunn av feil hos NAV og støttemottakaren burde ha forstått dette

Eksempel 6 – bokmål:

Originaltekst fra gjeldsordningsloven § 1-4:

Åpning av gjeldsforhandling skal nektes dersom omstendighetene ved gjeldsstiftelsen eller skyldnerens senere disposisjoner klart tyder på at denne på illojal måte har innrettet seg med sikte på å oppnå gjeldsordning, eller skyldneren forsettlig eller grovt uaktsomt har gitt feilaktige eller villedende opplysninger til namsmyndighetene om forhold av vesentlig betydning for saken.

Forslag til forbedring:

Åpning av gjeldsforhandling skal nektes dersom

- a) omstendighetene ved gjeldsstiftelsen eller skyldnerens senere disposisjoner klart tyder på at skyldneren på illojal måte har innrettet seg for å oppnå gjeldsordning, eller
- b) skyldneren forsettlig eller grovt uaktsomt har gitt feilaktige eller villedende opplysninger til namsmyndighetene om forhold av vesentlig betydning for saken

Eksempel 6 – nynorsk :

Gjeldsordningslova § 1-4

Ein skal nekta å opna gjeldsforhandling dersom

- a) omstenda ved gjeldsstiftinga eller seinare disposisjonar av skuldnaren klart tyder på at denne på illojal måte har innretta seg for å oppnå gjeldsordning, eller
- b) skuldnaren forsettleg eller grovt aktaust har gitt feilaktige eller villeiande opplysningar til namsstyresmaktene om forhold som har avgjerande innverknad på saka

5. Gjør teksten mindre kompakt. Én regel – flere tilfeller.

Ett budskap om gangen: Når en lov regner opp en rekke tilfeller som det skal gis en felles rettsregel for, kan dette gå ut over lesbarheten. Hvordan gjøre regelen lettere å forstå? Ta ett tilfelle av gangen, og knytt regelen til den. Så tar du neste tilfelle. Da kan du skrive: **Det samme gjelder** for (neste tilfelle).

Eksempel 7:

Originaltekst fra diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 12:

Kommunen skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av barnehagetilbud for å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne får likeverdige utviklings- og aktivitetsmuligheter. Kommunen skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av tjenestetilbud etter sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven av varig karakter for den enkelte, for å sikre at personer med nedsatt funksjonsevne får et likeverdig tilbud.

Forslag til forbedring:

Kommunen skal gi barn med nedsatt funksjonsevne et individuelt og i rimelig grad tilrettelagt barnehagetilbud. Dette skal sikre at de får likeverdige muligheter til aktivitet og utvikling.

Det samme gjelder kommunens varige tjenestetilbud etter sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven.

Forslag 2:

Kommunen skal gi barn med nedsatt funksjonsevne et individuelt og tilrettelagt barnehagetilbud, slik at barna i rimelig grad får likeverdige muligheter til aktivitet og utvikling.

Det samme gjelder kommunens varige tjenestetilbud etter sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven.

6. Unngå doble nektelser – *det gis ikke, men det gis likevel..*

Eksempel 8:

Originaltekst fra kontantstøtteleven § 4:

Det gis ikke kontantstøtte for barn som har fast bosted hos tilsatt ved utenlandsk representasjon eller annen administrativ tjenestegren her i riket, med mindre vedkommende tilsatt er norsk statsborger eller er fast bosatt her og betaler skatt til Norge av sin arbeidsinntekt. Det gis likevel kontantstøtte for barn av ektefelle eller samboer til utsendt tilsatt ved utenlandsk representasjon eller annen administrativ tjenestegren her i riket når ektefellen eller samboeren helt eller delvis forsørger barnet og betaler skatt i Norge av sin årlige arbeidsinntekt som overstiger to ganger folketrygdens grunnbeløp.

Forslag til forbedring:

For at kontantstøtte skal utbetales for barn med fast bosted hos ansatte ved ambassader i riket, må den ansatte være norsk statsborger eller fast bosatt her og betale skatt av sin arbeidsinntekt til Norge. Det samme gjelder for ansatte ved andre utenlandske, administrative representasjoner eller andre administrative tjenestegrener i riket.

For at kontantstøtte skal utbetales for barn av ektefellen eller samboeren til ansatte ved ambassader i Norge, må ektefellen helt eller delvis forsørge barnet, betale skatt av sin arbeidsinntekt til Norge og ha en årlig arbeidsinntekt som overstiger to ganger folketrygdens grunnbeløp. Det samme gjelder for barn av ektefellen eller samboeren til ansatte ved andre utenlandske administrative

representasjoner eller andre administrative tjenestegrener i riket.

Forslag 2:

Det utbetales bare kontantstøtte for barn med fast bosted hos ansatte ved ambassader i Norge, når ansatte er norsk statsborger eller fast bosatt her, og betaler skatt av sin arbeidsinntekt til Norge.

Det utbetales bare kontantstøtte for barn av ektefellen eller samboeren til ansatte ved ambassader i Norge når ektefellen helt eller delvis forsørger barnet, betaler skatt av sin arbeidsinntekt til Norge, og har en årlig arbeidsinntekt som overstiger to ganger folketrygdens grunnbeløp. Det samme gjelder for barn av ansatte, eller ektefellen, eller samboeren til ansatte ved andre utenlandske administrative representasjoner eller andre administrative tjenestegrener i Norge.

7. Bruk ord som leseren forstår

Språket forandrer seg noe med tiden, og dette gjelder også for lovspråket. Det er viktig at skriveren ikke skaper avstand til leseren. Det er for eksempel ikke lett for vanlige lesere å forstå hva vi legger i uttrykk som 'fysiske personer' og 'juridiske personer'.

I heftet Lovteknikk og lovforberedelse er dette nærmere forklart på side 92.

Eksempel 9:

Originaltekst fra gjeldsordningsloven § 1-2:

Loven gjelder for fysiske personer.

Kommentar: La stå.

En vanlig leser vil muligens reagere, men selv om uttrykket kan virke noe overdrevet, kan vi ikke misforstå det i dette tilfellet. En fysisk person er en person.

Hvis det hadde stått at loven gjelder både for ‘fysiske og juridiske personer’, ville det vært enklere å skrive ‘alle’.

Eksempel 10:

Originaltekst fra barnevernloven § 1-2

Lovens stedlige virkeområde

Forslag til forbedring:

Lovens geografiske virkeområde

Eller

Lovens virkeområde

Det vil ikke være behov for å angi geografisk virkeområde hvis det ikke er noe særskilt som skal angis. Et særskilt forhold er at den gjelder på Svalbard, kontinentalsokkelen, på norske skip utenfor norsk farvann eller lignende.

Kanselliord?³

Støter du på et kanselliord som kan skape avstand til leseren? Språkrådets Kansellisten skal rettlede oss til å bruke forståelige språk i vanlig prosa. I lovspråket støter vi ofte på ord som virker umoderne for legfolk. En av forklaringene er at lovspråkets ord og uttrykk retter seg ofte etter tradisjon og presisjon. Derfor er det ikke alltid umiddelbart mulig å modernisere ett uttrykk. Men vi må prøve.

---

³ Sjekk Kansellisten på [www. Sprakradet.no](http://www.Sprakradet.no)

Eksempel:

Originaltekst fra gjeldsordningsloven § 1-4:

Åpning av gjeldsforhandling skal også nektes dersom skyldneren har foretatt disposisjoner som ville vært omstøtelige i konkurs.

Vi diskuterte om uttrykket *omstøte* kunne endres til *oppheve*. Men fordi omstøte er et begrep som brukes i konkursloven, må det også brukes slik i gjeldsordningsloven.

8. Lag presise titler

Husk at paragrafenes titler er leserens veikart.

Eksempel 11:

Originaltekst fra introduksjonsloven kapittel 3:

§ 8. Rett til introduksjonsstønad

Før den tid en person deltar i program som nevnt i § 4, har vedkommende krav på introduksjonsstønad.

Før deltakelse i program er stønaden på årsbasis lik to ganger folketrygdens grunnbeløp.

Deltaker under 25 år mottar 2/3 stønad.

§ 9. Beregning

Stønaden per måned utgjør 1/12 av stønaden på årsbasis. Stønaden per dag utgjør 1/30 av månedsstønaden. Stønaden per time utgjør 1/1850 av stønaden på årsbasis.

§ 10. Fravær

Ved fravær som ikke skyldes sykdom eller andre tvingende velferdsgrunner, og som det ikke er gitt tillatelse til, reduseres stønaden tilsvarende, jf. § 9. Departemen-

tet fastsetter ved forskrift nærmere regler om fravær og permisjon.

§ 11. Egne midler

Forslag til forbedring:

§ 8. Rett til introduksjonsstønad

Deltakeren har krav på introduksjonsstønad for den tiden han eller hun bruker på å delta i introduksjonsprogrammet, se §4.

For deltakelse i program er stønaden på årsbasis lik to ganger folketrygdens grunnbeløp.

Deltaker under 25 år mottar 2/3 stønad.

§ 9. Stønadens størrelse

Stønaden for å delta i ett år er lik to ganger folketrygdens grunnbeløp.

Er deltakeren med i programmet i kortere tider, er:

- stønaden per måned 1/12 av stønaden for ett år
- stønaden per dag 1/30 av stønaden for en måned
- stønaden per time 1/1850 av stønaden for ett år

Deltaker som er under 25 år, mottar 2/3 av stønaden.

§ 10. Trekk i stønaden ved fravær

Ved fravær som ikke skyldes sykdom eller andre tvingende velferdsgrunner, og som det ikke er gitt tillatelse til, reduseres stønaden tilsvarende fraværet. Departementet fastsetter forskrift om fravær og permisjon.

§ 11. Egne midler eller formue reduserer ikke stønaden

9. Når du henviser, fortell hva du henviser til

Husk at de enkelte lovparagrafene ofte blir sitert i andre dokumenter. Da er det viktig at henvisningene gir mening.

Eksempel 12:

Eksempel fra statsborgerloven § 22:

Barn under 18 år av den som erverver statsborgerskap etter bestemmelsene i §§ 20 eller 21 får automatisk norsk statsborgerskap ved foreldrenes erverv.

Forslag til forbedring:

Får foreldre fra et annet nordisk land tilbake sitt norske statsborgerskap etter bestemmelsene i §§ 20 eller 21, får barna også automatisk norsk statsborgerskap.

10. Noen råd til leg og lærd:

Genitiv Det er vanlig å utelate genitivs-s når vi henviser til lover med korttittelen:

- statsborgerloven § 22

Når vi ikke har med hele korttittelen, men bare det siste leddet, skal s-n være med på bokmål:

- lovens § 22

På nynorsk skriver vi slik:

- § 22 i lova/loven

Målform og korttittel:

Når vi henviser til den lange tittelen på en lov eller forskrift, bruker vi målformen som den aktuelle loven er

skrevet i. Mange lover har en korttittel i tillegg til den lange. En korttittel er offisiell bare hvis den står i parentes etter navnet på loven i Lovdata og Norges lover,

Eksempel : Lov om barn og foreldre (barnelova

Flere språkråd⁴

1. Sett punktum.

Den enkleste og mest nærliggende redning når perioden holder på å bli overvektig, er å sette punktum og begynne på ny hovedsetning – kanskje også ny linje.

Det skal bare være ny linje når det begynner et nytt ledd. Alle ledd i en paragraf skal begynne med innrykk. Spørsmålet om det er grunn til å begynne med nytt ledd, avhenger av den indre sammenhengen i teksten. Se lovteknikk og lovforberedelse s. 63

2. Sett verbet langt til venstre.

Verbet er ytringens orienteringspunkt. Derfra skaffer leseren seg oversikt over hvordan ytringen er oppbygd. En lang ytring blir lettere å lese hvis verbet kommer tidlig.

3. Bruk heller verb enn substantiver.

Har du hørt om substantivsjuken? Skriv vurdere, ikke ta opp til vurdering.

4. Unngå passiv uttrykksmåte.

Hvis det ikke er spesielle grunner som taler for passiv, bør du velge aktiv.

---

⁴ Se www.klarsprak.no.

Utgitt av:
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Trykk:
Departementenes servicesenter - 11/2010
opplag 200

